

**Marcel Conche:** *Pygton on l'apparence*, ἐκ τοῦ Πανεπιστημιακοῦ τυπογραφείου τῆς Γαλλίας καὶ ἐν τῇ Σειρᾷ "Perspectives Critiques" Paris 1994, σσ. 256.

Ἡ ἀνωτέρω ἐργασία τοῦ γνωστοῦ καὶ πολυγραφωτάτου, δημοτίμου καθηγητοῦ τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων κ. Macel Conche, ἀντικείμενον ἔχει τὴν θεώρησιν, ἐν εὐρείᾳ τοῦ Σκεπτικισμοῦ (Scepticismus) ἐννοία, τοῦ ὁποίου ἀρχηγέτης ὑπῆρξεν ὁ ἐξ Ἡλίδος τῆς Πελοποννήσου Πύρρων (360-270). ὁ ἀνωτέρω φιλόσοφος συνιστᾷ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἐποχὴν ἐπὶ παντὸς πράγματος· ἡ κατ' αἴσθησιν ἀντίληψις οὐδὲν δεικνύει περὶ τῆς φύσεως πράγματός τινος· οὐδεμία ἐπίσης πρᾶξις δύναται νὰ εἶναι καλὴ ἢ κακὴ αὐτὴ καθ' ἑαυτήν. Οἱ ἄνθρωποι πράττουν πάντοτε «νόμῳ καὶ ἔθει» σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀταραξία, ἐν ἣ ἔνυπάρχει ἡ εὐδαιμονία· ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἀταραξία κατορθοῦται διὰ τῆς πλήρους ἀποχῆς τῶν πραγμάτων, διότι ὄντως ταῦτα εἶναι ἄγνωστα εἰς ἡμᾶς καὶ ἀκατάληπτα· ὁ νοῦς δηλ. τοῦ ἀνθρώπου ἀδυνατεῖ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν νόησιν αὐτῶν. Ἡ θεωρία τοῦ Πύρρωνος γενικῶς ὠνομάσθη Πυρρωνισμὸς καὶ εὖρε μιμητὰς καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις, ὡς ὁ Montaigne, ὁ Sanchez, ὁ Pierre Charron, ὁ Pierre Bayle, ὁ G. E. Schulze κ.ἄ.

Τὰ διδάγματα σχεδὸν τοῦ Πύρρωνος ἠκολούθησε καὶ ὁ Τίμων ὁ Φλιάσιος (320-230 π.Χ.) ὁ γνωστὸς σιλλογράφος. Γενικῶς εἶπεῖν, ἡ γνωσιολογία τοῦ Πύρρωνος καὶ γενικῶς ἡ Σκέψις τῶν Σκεπτικῶν φιλοσόφων ἐπιφέρει ἀφ' ἐνὸς μὲν τὸν θάνατον πάσης ἐπιστημονικῆς ἐρεῦνης, ἀφ' ἐτέρου δὲ δεσμεύει τὴν αἰσιοδοξίαν τοῦ ἀκράτου δογματισμοῦ καὶ ἐπιτυγχάνει διὰ τῆς ἀμφιβολίας τὴν κριτικὴν ἐρευναν· ἀλλὰ καὶ ἄλλο τι θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τις· ὅτι ἡ παραδοχὴ τῶν φαινομένων ὑπὸ τοῦ Πύρρωνος εἶναι μία διέξοδος τοῦ φιλοσόφου, ὅπως οὗτος μετριάσῃ τὴν θεωρίαν τῆς ἀγνωσίας αὐτοῦ· εἶναι ἀδύνατον, κατ' αὐτὸν ὁ Λόγος νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴν ἀρχὴν τῶν ὄντων καὶ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ «τί ἐστὶν» ταῦτα, πλὴν ὅμως ἡ ὑποκειμενικὴ ἐμπειρία δύναται νὰ ὁμολογήσῃ, πῶς «ταῦτα» φαίνονται εἰς αὐτήν· Ἡ θεωρία τοῦ Πύρρωνος ἐπιζητεῖ νὰ τονίσῃ κυρίως τὴν ἠθικὴν διδασκαλίαν τοῦ φιλοσόφου· τὸ πρόβλημα τῆς γνώσεως καθ' ἡμᾶς ἀναγράφεται ἐνταῦθα πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπὸν· ἡ ἔλλειψις ἐμπιστοσύνης τοῦ λογικοῦ, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, ἀπαλλάσσει τὸν ἄνθρωπον περιττῶν φροντίδων καὶ τοιουτοτρόπως οὗτος φέρεται πρὸς τὴν ἀταραξίαν καὶ ἐπιτυγχάνει τὴν γαλήνην τῆς ψυχῆς, διότι ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀποθανὼν καὶ παλαιὸς Πανεπιστημιακὸς διδάσκαλος τῆς ἱστορίας τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῶν Παρισίων καὶ ἀκαδημαϊκὸς Émile Bréhier (1879-1952) ὅτι: «πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀποδίδουν τὴν εὐτυχίαν ἢ τὴν δυστυχίαν αὐτῶν εἰς τὰ ἴδια τὰ πράγματα, τὴν πενίαν ἢ τὸν πλοῦτον· τὰ πράγματα ὅμως ταῦτα καθιστοῦν τούτους δυστυχεῖς διὰ τὸν λόγον ὅτι οὗτοι ἔχουν ἐμπιστοσύνην ἐπ' αὐτῶν ὡς βεβαίαν πραγμάτων. Ἐὰν ἀποδείξωμεν εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅτι ταῦτα εἰσὶ φευγαλέα καὶ ἀσταθῆ, τότε ἐκάστη πίστις, ἐκάστη πεποίθησις θὰ ἐξαλειφθῇ, μετ' αὐτῶν δὲ καὶ ἐκάστη βεβαίωσις καὶ ἕκαστος λόγος ἀνησυχίας (= Histoire de la Philosophie I, 2, σ. 371).

Καὶ νῦν ἐπὶ τὸ ἔργον τοῦ συγγραφέως· ὁ συγγραφεὺς χαρακτηρίζει, τόσον ἐν εἰσαγωγῇ, ὅσον καὶ ἐν τῷ προλόγῳ ἱστορικά, ἀλλὰ ἀπαραίτητα τινὰ σημεῖα, ἀναφερόμενα περὶ τὸν βίον καὶ τὴν δραστηριότητα τῆς Πυρρωνεῖου Σκέψεως· ἐν συνεχείᾳ ἡ σύγκρισις ἐρμηνευτικῶν κειμένων μεταξὺ Πύρρωνος καὶ ἄλλων φιλοσόφων, στενὴν σχέσιν ἔχόντων, ὡς τοῦ Ἀριστοκλέους, Ἀριστοτέλους κτλ. ἐνισχύουν καὶ φιλολογικῶς τὴν ἀνωτέρω ἐργασίαν· ὁ Πυρρωνισμὸς καὶ ὁ Σκεπτικισμὸς τῆς φαινομενοκρατίας, ὡς καὶ ἡ λιαν γνωστὴ θεώρησις τῶν «τρόπων» τοῦ Αἰνησιδήμου (70 μ.Χ.), διὰ τῶν ὁποίων οἱ ἀρχαῖοι Σκεπτικοὶ ἀμφιβάλλουν διὰ τὴν γνῶσιν τῶν πραγμάτων, καθιστοῦν πάντα ταῦτα ἐναργεστέραν τὴν εἰκόνα, τῆς

θεωρίας τῆς γνώσεως τοῦ Πύρρωνος. Ἐν συνεχείᾳ ἡ κατ' ἐξοχὴν παράθεσις τῶν καταλλήλων κειμένων, ἐναρμονιζομένων μετὰ τῆς εἰδικῆς καὶ πλήρους, ἀλλὰ ἀκριβεστάτης βιβλιογραφίας καθιστοῦν τὴν ἀνωτέρω πραγματικὴν πηγὴν διὰ τοὺς ἐν μέλλοντι χρόνῳ ἐνασχολουμένους περὶ τὴν Πυρρώνειον «Σκέψιν» καὶ φιλοσοφίαν, τῆς ὁποίας κατ' ἐμὲ ἡ ἀνωτέρω «Σκέψις» ἐνυπάρχει πλήρως ἢ ἐν μέρει καὶ εἰς τὴν ἔκφρασιν τοῦ Καρτεσιῶ «Cogito ergo sum»<sup>1</sup>.

Τέλος ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος τοῦ Γάλλου τῆς φιλοσοφίας ἱστοριογράφου θὰ κατευθύνῃ ἐπὶ πολὺ χρόνον, τόσον τοὺς διδάσκοντας, ὅσον καὶ τοὺς διδασκόμενους εἰς τὴν μελέτην καὶ ἔρευναν περὶ τὸν Πύρρωνα ἀλλὰ καὶ τῶν Σκεπτικῶν φιλοσόφων ἐν γένει.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

**Catherine Collobert: *L' Être de Parménide ou le Refus du Temps*** (πρόλογος τοῦ Marcel Conche), σσ. 299 ἐκδόσεις Kimé, Paris 1993.

Ἡ Catherine Collobert, διδάκτωρ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων I (Panthéon - Sorbonne) ἐξέδωκε κατ' αὐτὰς τὸ ἀνωτέρω σύγγραμμα, τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον «Τὸ εἶναι τοῦ Παρμενίδου ἢ ἡ ἀρνησις τοῦ χρόνου».

Τὸ βιβλίον προλογίζει ὁ ὁμότιμος καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας τῶν Παρισίων κ. M. Conche καὶ διαιρεῖται, πλὴν τοῦ προλόγου εἰς δύο μέρη, ἀφοῦ βεβαίως ἐνυπάρχει καὶ τὸ γνωστὸν ποίημα τοῦ Παρμενίδου μετὰ τῶν πηγῶν· κείμενον καὶ ἐρμηνεῖα· εἰσαγωγή. Ἐν συνεχείᾳ ἀκολουθεῖ τὸ πρῶτον μέρος μετὰ τριῶν κεφαλαίων· ἐν συνεχείᾳ τὸ δεύτερον μέρος μετὰ τεσσάρων κεφαλαίων, εἶτα τὸ συμπέρασμα, ἢ βιβλιογραφία, ὁ πίναξ χωρίων ἀρχαίων συγγραφέων, ὁ πίναξ ὀνομάτων καὶ ὁ πίναξ περιεχομένων.

Ἡ Παρμενίδειος διδασκαλία ἐκτίθεται ἐν τῷ ποιήματι τοῦ φιλοσόφου καὶ μάλιστα μετὰ κριτικοῦ ὑπομνήματος (πρβ. καὶ τὴν "avertissement" τῆς συγγραφῆς σ. 9) καὶ ἐν συνεχείᾳ ἀναπτύσσονται καὶ ἐρμηνεύονται ἐξ ἐπόψεως πλάτους καὶ βάθους αἱ διάφοροι ἔννοιαι, αἵτινες συνιστοῦν καὶ συνθέτουν τὴν ὅλην τοῦ φιλοσόφου θεωρίαν, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰς κρατούσας θέσεις καὶ ἀντιθέσεις αὐτῆς· αἱ ἄμεσοι καὶ ἔμμεσοι πηγαί, ὡς καὶ ἡ μέχρι τοῦδε νεωτέρα ἔρευνα καθιστοῦν τὴν ἐργασίαν ταύτην ἀπαραίτητον διὰ τὴν περαιτέρω σπουδὴν καὶ μελέτην τῆς αὔριον ἄξιον σημειώσεως τυγχάνει, ὅτι ἡ συγγραφεὺς ἀντλεῖ ἀμέσως τὴν Παρμενίδειον θεώρησιν ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ κειμένου τοῦ Ἐλεάτου φιλοσόφου καὶ «τηρουμένων τῶν ἀναλογιῶν» δέον ἢ ἐργασία αὐτὴ νὰ ἀποτελέσῃ ἐν "Corpus" διὰ τοὺς ἐν μέλλοντι χρόνῳ μελετητὰς τῆς φιλοσοφίας τοῦ «εἶναι». Δικαίως λοιπόν, ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος προλογίσας καθηγητὴς ἐκφράζει εὐχαριστίας πρὸς τὴν συγγραφέα διὰ τὴν ἀξιόλογον αὐτῆς ἐργασίαν· ὄντως ἡ ἀνωτέρω τυγχάνει, ὡς φαίνεται καρπὸς πολυετοῦς μελέτης, ἀλλὰ καὶ ἐμπειρίας περὶ τὴν προσωπικὴν διανόησιν καὶ ἄπτεται ἀκόμη τὰ μέγιστα καὶ τοῦ φιλολογικοῦ χώρου.

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον, ἐὰν καὶ ἡ ὑπὸ ἐκδοσιν νέα μελέτη τῆς ἐν λόγῳ καὶ δὴ «ἐπὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Ὀμήρου» τύχη τῶν αὐτῶν ἐπαινετικῶν κρίσεων, σχολίων, ἀλλὰ καὶ διακρίσεων.

A. N. ΖΟΥΜΠΟΣ

1. Πρβ. A. N. Ζούμπος: Ἡ Πυρρώνειος «Σκέψις» ἐναντι τῆς «Σκέψεως». Πρακτικὰ Δ' Διεθνoῦς Συνεδρίου Πελοποννησιακῶν Σπουδῶν 1990 τόμ. I, σ. 163 κ. ἐξῆς.